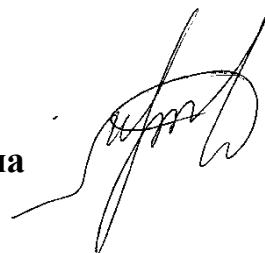

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ЛУК'ЯНЧУК Мар'яна Василівна

УДК 378.015.31:378.3

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
ГУСАК Петро Миколайович,
Східноєвропейський національний університет імені
Лесі Українки,
завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки
вищої школи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ШАПРАН Ольга Іллівна,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди,
завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук,
ПИСАРЧУК Оксана Тарасівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки і методики початкової та
дошкільної освіти.

Захист відбудеться 14 березня 2019 року о 14-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 13 лютого 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. П. Сущенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одне із головних завдань освітньо-виховного процесу у школі є формування самостійної, творчо мислячої особистості учня початкової школи та розвиток його здібностей, творчих зокрема. У Державному стандарті початкової загальної освіти вказано, що формування творчих здібностей молодших школярів реалізується при вивченні всіх навчальних дисциплін.

Дослідженням проблеми творчості у вітчизняній психології й педагогіці займалися такі вчені: В. Андрєєв, Г. Балл, Д. Богоявленська, М. Лейтес, О. Лук, Я. Пономарьов, Г. Костюк, М. Холодна, О. Кульчицька та ін. Питання творчості, творчих здібностей і творчої діяльності завжди були й залишаються в центрі уваги багатьох учених як вітчизняних, так і зарубіжних наукових шкіл. Такі видатні постаті педагогічної науки як П. Блонський, О. Духнович, Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. працювали над проблемою розвитку творчих здібностей особистості. У дослідженнях зарубіжних науковців проаналізовано різні аспекти проблеми творчих здібностей: їх природу, компонентний склад, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування (Дж. Гілфорд, О. Матюшкін, Е. Торранс, С. Рубінштейн та ін.). Більшість з цих питань досі залишаються дискусійними.

Питання філософії, теорії та історії вищої освіти знайшли розв'язання в наукових дослідженнях В. Андрущенко, В. Василенка, Л. Вовк, Н. Демяненко, В. Кременя, Г. Падалки, В. Паламарчук, Н. Протасової, Н. Рідей, О. Романовського, П. Сауха, С. Сисоевої та ін.

Педагогічні основи вищої професійної освіти та стратегічні аспекти її реформування висвітлені в працях вітчизняних учених: О. Биковської, М. Корця, О. Мороза, Н. Рідей, П. Сауха, С. Сисоевої, Л. Сущенко, О. Чайки, О. Шапран, В. Шахова, О. Шевнюк, М. Шеремет та ін.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи висвітлена в наукових дослідженнях Н. Бібік, О. Біди, В. Бондаря, П. Гусака, Л. Гусак, О. Матвієнко, О. Пометун, О. Писарчук, О. Савченко, Л. Хомич та ін.

Однак недостатньо вивченою залишається проблема підготовки майбутнього педагога, здатного інтегрувати діяльність з розвитку творчої особистості учня в освітній процес початкової школи, зокрема в процес навчання грамоти.

На основі аналізу наукових досліджень із підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів виявлено певні суперечності між:

- зростаючою потребою сучасного суспільства у висококваліфікованих учителях початкової школи та набутими компетентностями випускників педагогічних факультетів організувати навчальний процес, спрямований на творчий розвиток дитини;

- високими вимогами щодо формування творчих здібностей молодших школярів у навчально-пізнавальному процесі та недостатнім рівнем готовності майбутнього вчителя початкової школи до цієї діяльності;

– необхідністю формувати творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти та невідповідними формами, методами та засобами підготовки майбутніх учителів до реалізації цього завдання.

З огляду на актуальність проблеми, її недостатню розробленість як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а також з урахуванням окреслених вище суперечностей, було визначено тему дисертаційної роботи «Підготовка майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в контексті досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та є складовою комплексної теми «Реалізація філософії людиноцентризму в сучасній національній освіті» (номер державної реєстрації 0113U002224), а також відповідно до теми науково-дослідницької роботи кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти «Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти» (державний реєстраційний номер 0110U000023).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 6 від 27 грудня 2013 року).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Реалізація мети дослідження вимагала вирішення таких **завдань дослідження**:

1. Охарактеризувати понятійно-категоріальний апарат дослідження.
2. Проаналізувати стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи в теорії та практиці.
3. Теоретично обґрунтувати структуру готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, визначити критерії, показники та рівні її сформованості
4. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.
5. Розробити й теоретично обґрунтувати модель підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань і перевірки вихідних положень дослідження було використано теоретичні й емпіричні методи:

– *теоретичні: системний аналіз педагогічної, психологічної й методичної літератури з метою дослідження стану проблеми та теоретичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи; порівняння* – з метою теоретичного обґрунтування структури готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи в процесі навчання грамоти; *зіставлення* – для порівняння різних поглядів учених та уточнення категоріально-понятійного апарату дослідження; *синтезу, індукції та дедукції, класифікації та узагальнення* – для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи в процесі навчання грамоти; *моделювання та проектування* – для теоретичного обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; *систематизації* – з метою виявлення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти;

– *емпіричні: експертна оцінка, анкетування, спостереження, виконання творчих завдань, тестування, бесіда, самооцінка* – для визначення та перевірки рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; *педагогічний експеримент* – з метою перевірки ефективності розробленої моделі підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти;

– *методи статистики* – для обробки отриманих даних, кількісного та якісного аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи (методи описової статистики, методи порівняння номінальних даних (критерій однорідності «хі-квадрат» (χ^2)).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи; виявлено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти;

– *уточнено* сутність понять «підготовка майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання грамоти» та «готовність майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання грамоти»; структуру готовності (ціннісно-мотиваційний, змістово-креативний, процесуально-рефлексивний, особистісно-комунікативний структурні компоненти), критерії, показники та рівні

сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання грамоти;

– *удосконалено* змістово-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи (оновлені програми навчальних курсів «Психологія», «Загальна педагогіка», «Освітні інформаційно-комунікативні технології», «Дидактика та педагогічні технології в початковій школі», «Дидактико-методичні основи навчання першокласників», «Педагогічна майстерність», «Методика навчання грамоти», «Практичний курс іноземної мови з методикою викладання», «Інформатика з методикою викладання», «Сучасні педагогічні технології навчання української мови та літературного читання», «Основи мовленнєвої діяльності», педагогічна практика, навчально-виховна практика);

– *подальшого розвитку набули*: методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої педагогічної освіти для Нової української школи; зміст, форми і методи організації навчальної, самостійної та індивідуальної роботи, спрямованої на підготовку майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; діагностичні методики оцінки стану готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні й упровадженні в практику підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи діагностичного інструментарію та науково-методичного забезпечення, що включає вибірккову навчальну дисципліну «Творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти» та навчально-методичні рекомендації для викладачів щодо особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи; доповненні змісту фахових дисциплін за напрямом підготовки 013 «Початкова освіта».

Розроблені теоретичні та методичні матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також у системі післядипломної освіти на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкової школи з метою вдосконалення знань і практичних умінь, навичок розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відповідно до концепції Нової української школи; під час написання курсових і магістерських робіт студентами та слухачами; укладання програм професійної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта»; створення навчально-методичних посібників науково-педагогічними працівниками; ученими для підготовки публікацій; вчителями для організації та проведення занять у початковій школі.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка

про впровадження № 03-28/01/1533 від 23.05.2018), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/34 від 25.05.2018) та Луцького педагогічного коледжу (довідка про впровадження № 225 від 22.05.2018).

Особистий внесок дисертанта Усі представлені в дисертації наукові результати одержані самостійно. У спільних публікаціях авторові належить: обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи [6], представлення методики асоціативного навчання на початковому етапі вивчення молодшими школярами англійської мови [10], використання традиційних та нетрадиційних форм організації навчання як ефективних чинників розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках іноземної мови [11]. Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідницького пошуку успішно представлені й обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема на *міжнародних*: III Міжнародна науково-практична конференція «Академічна наука – проблеми і досягнення» (Москва, 2014); VI Міжнародна науково-практична конференція науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти» (Луцьк, 2015); I Міжнародна науково-практична конференція «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (Луцьк, 2016); I Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2016); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми германського та романського мовознавства» (Рівне, 2016); *всеукраїнських*: Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи» (Умань, 2014); Всеукраїнська науково-практична конференція «Креативний розвиток і соціальна адаптація обдарованих дітей і молоді» (Кривий Ріг, 2014); *регіональних*: Міжвузівська науково-практична конференція «Міжкультурна компетентність у контексті вивчення іноземних мов» (Луцьк, 2016).

Результати поетапного виконання дисертації заслуховувалися щорічно на засіданнях кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, а також на засіданнях факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 12 публікаціях, з них 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 6 статей у наукових працях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (232 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 300 сторінки, серед них 231 сторінки основного тексту. Текст дисертації містить 26 таблиць і 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, описано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, окреслено мету, об'єкт, предмет, завдання й методи наукового пошуку, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи, представлено апробацію результатів дослідження, особистий внесок дисертанта в працях, опублікованих у співавторстві.

У першому розділі **«Теоретичні засади підготовки учителя початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти»** проведено аналіз готовності вчителя початкової школи в контексті його підготовки до формування творчих здібностей молодших школярів в умовах Нової української школи та Державного стандарту початкової загальної освіти.

У контексті концепції Нової української школи та компетентнісного підходу до підготовки фахівця проведено структурно-компонентний аналіз поняття «творчі здібності» і проаналізовано структуру та види грамоти у початковій школі.

Встановлено, що визначальну роль для формування творчих здібностей молодших школярів відіграють уроки навчання грамоти. Розглянуто основні види грамоти, які задекларовані та функціонують у сучасній початковій школі: мовленнєва грамота (читання, письмо, говоріння і аудіювання), математична/числова грамота, комп'ютерна / цифрова грамота, іншомовна грамота, графічна грамота, музична/нотна грамота, образотворча грамота, фінансова грамота, медіа-грамота. Для формування творчих здібностей молодших школярів визначено мовну (формує пізнавальну сферу через читання, письмо, природу та ін.), іншомовну (реалізовує комунікативну функцію на рівні входження у світ сучасних світових надбань та елементарного доступу до змістових джерел) та комп'ютерну (адаптує до сучасного інформаційного середовища) як провідні види грамоти.

Зважаючи на трактування структури творчих здібностей учнів початкової школи та означених видів грамоти, виділено компоненти готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Кожен з цих компонентів характеризується певними показниками: мотиваційний (мотиваційно-творча активність та спрямованість особистості), когнітивний (оригінальність, ефективність використання вказаних якостей для розв'язання навчальних та творчих завдань), рефлексивний (здатність до самокерування/самоуправління особистості в навчально-творчій діяльності), комунікативний (частота та рівень ефективності прояву якостей у колективній навчально-творчій діяльності) та емоційно-вольовий (частота й ефективність застосування особистісних якостей).

У другому розділі **«Структура та актуальний стан готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти»** охарактеризовано сутність, структуру, критерії та показники готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, проведено діагностику рівнів

сформованості готовності майбутніх учителів у контексті дослідження на етапі констатувального експерименту.

Встановлено, що розгляд готовності до професійної педагогічної діяльності здійснюється у двох основних аспектах: функціональному та особистісному. З функціональної точки зору, готовність – це сукупність певних знань, умінь та навичок, необхідних людині для успішного включення в діяльність. З особистісної – це інтегрована якість особистості, яка складається з ряду компонентів (мотиваційного, змістового, операційного тощо). Результати досліджень науковців з цієї проблеми дають підстави розглядати підготовку майбутніх педагогів до формування творчих здібностей учнів у поєднанні таких складових: мотиваційної, діяльнісної та особистісної.

Готовність майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти розглянуто як інтегровану якість, що характеризується єдністю компонентів (ціннісно-мотиваційного, змістово-креативного, процесуально-рефлексивного, особистісно-комунікативного) та характеризує цілі, мотиви діяльності з формування творчих здібностей учнів, володіння необхідними знаннями, уміннями, навичками, професійною компетентністю формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти.

Структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів розглянуто через призму необхідних ключових компетентностей майбутніх педагогів початкової школи: інтегральної (здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності), загальних (для здійснення навчальної діяльності майбутніми вчителями, а також для навчання впродовж усього життя) та фахових компетентностей (забезпечують підготовку майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів).

Проаналізовано взаємозв'язок компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів через призму задекларованих компетентностей майбутніх педагогів у Державному стандарті підготовки бакалаврів спеціальності 013 «Початкова освіта».

На основі результатів наукового пошуку та тлумачення поняття «готовність майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти» нами були визначені структурні компоненти означеної готовності, які є взаємопов'язаними та визначають її розвиток. Такими компонентами є: ціннісно-мотиваційний, змістово-креативний, особистісно-комунікативний, процесуально-рефлексивний.

З метою діагностики та встановлення рівнів готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти було визначено критерії та показники кожного компоненту. Система критеріїв і показників, які визначають рівні готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, розроблена з акцентом на описаний нами компонентний склад готовності майбутніх учителів до вказаної діяльності. Так, ми виокремили наступні критерії

сформованості досліджуваної готовності: мотиваційний, змістовий, творчо-діяльнісний та рефлексивний.

Кожен із визначених нами критеріїв розкривається через ряд показників, які включають у себе як загальні для професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя якості, так і специфічні, необхідні для організації роботи з формування творчих здібностей молодших школярів. Розглянуто зміст та показники сформованості досліджуваної готовності майбутнього вчителя за всіма критеріями.

Системотвірним критерієм готовності є мотиваційний. Від мотивації залежить активність особистості, спрямованість її професійної діяльності. Цей критерій у контексті нашого дослідження визначає ступінь мотивації майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Змістовий критерій дозволяє визначити рівень знань студентів-майбутніх учителів про психологічні та вікові особливості учнів початкової школи, зміст, форми та методи формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Творчо-діяльнісний критерій характеризує рівень умінь майбутніх учителів використовувати способи вирішення різноманітних педагогічних завдань під час планування та організації навчального процесу, спрямованого на формування творчих здібностей молодших школярів. Креативна складова творчо-діялісного критерію готовності в контексті нашого дослідження розкривається через здатність розвивати власні творчі здібності, привносити у навчальний процес свої думки, почуття судження, ідеали, застосовувати власний творчий досвід. Рефлексивний критерій визначає здатність до рефлексії, доопрацювання, переробки та вдосконалення власних можливостей та здібностей. Серед його показників виділяють повноту, глибину, усвідомлений самоконтроль, самооцінку, самокритику тощо.

Враховуючи співвідношення особистісних та професійних якостей, знань, умінь, які відповідають критеріям і показникам, а також ступінь їх усвідомлення, вираження, стабільності та активності прояву, які складають якісну характеристику рівнів сформованості досліджуваної готовності, ми визначили три рівні сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти: репродуктивний, конструктивний і творчий. А з позицій кількісного наповнення сформованих характеристик ми визначаємо ці рівні як низький, середній та високий.

Це дало можливість визначити шляхи діагностики вказаної готовності майбутнього педагога, перейти до експериментальної частини нашої роботи та простежити динаміку розвитку означеної готовності в процесі становлення професійної особистості. З урахуванням проведеного теоретичного дослідження, було розроблено етапи, зміст та методику проведення педагогічного експерименту.

Констатувальний експеримент проводився на базі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцького педагогічного коледжу та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського. На цьому етапі до експериментальної діяльності було залучено 288 студентів.

Згідно з метою констатувального етапу нами проведено комплексне експериментальне дослідження, яке розгорталося за 4-ма напрямками відповідно до визначених раніше компонентів, критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти: мотиваційним, змістовим, творчо-діяльним та рефлексивним критерієм. Отримані кількісні результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Зведені дані про рівні сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти (констатувальний етап)

Критерії	Мотиваційний		Змістовий		Творчо-діяльній		Рефлексивний	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Репродуктивний	104	36,1%	163	56,6%	135	46,9%	114	33,6%
Конструктивний	113	39,2%	107	37,2%	104	36,1%	140	48,6%
Творчий	71	24,7%	18	6,2%	49	17%	34	11,8%

За результатами констатувального етапу з'ясовано, що більшість студентів володіють недостатнім рівнем сформованості готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Такі студенти демонструють конструктивний та репродуктивний рівні готовності (40,3%; 44,8% відповідно). Значно меншим був відсоток студентів з високим, тобто творчим рівнем (14,9%). Це засвідчило необхідність цілеспрямованої педагогічної корекції за чотирима показниками.

Визначені компоненти, критерії, показники та рівні сформованості означеної готовності дали можливість побудувати модель підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

У третьому розділі «**Експериментальна перевірка моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти**» описано наукові підходи, принципи та умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; здійснено поетапний опис формувального педагогічного експерименту та проаналізовано ефективність авторської моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти визначено як схематичне та описове представлення теоретико-прикладних аспектів, які забезпечать ефективність та результативність цього процесу (рис.1).

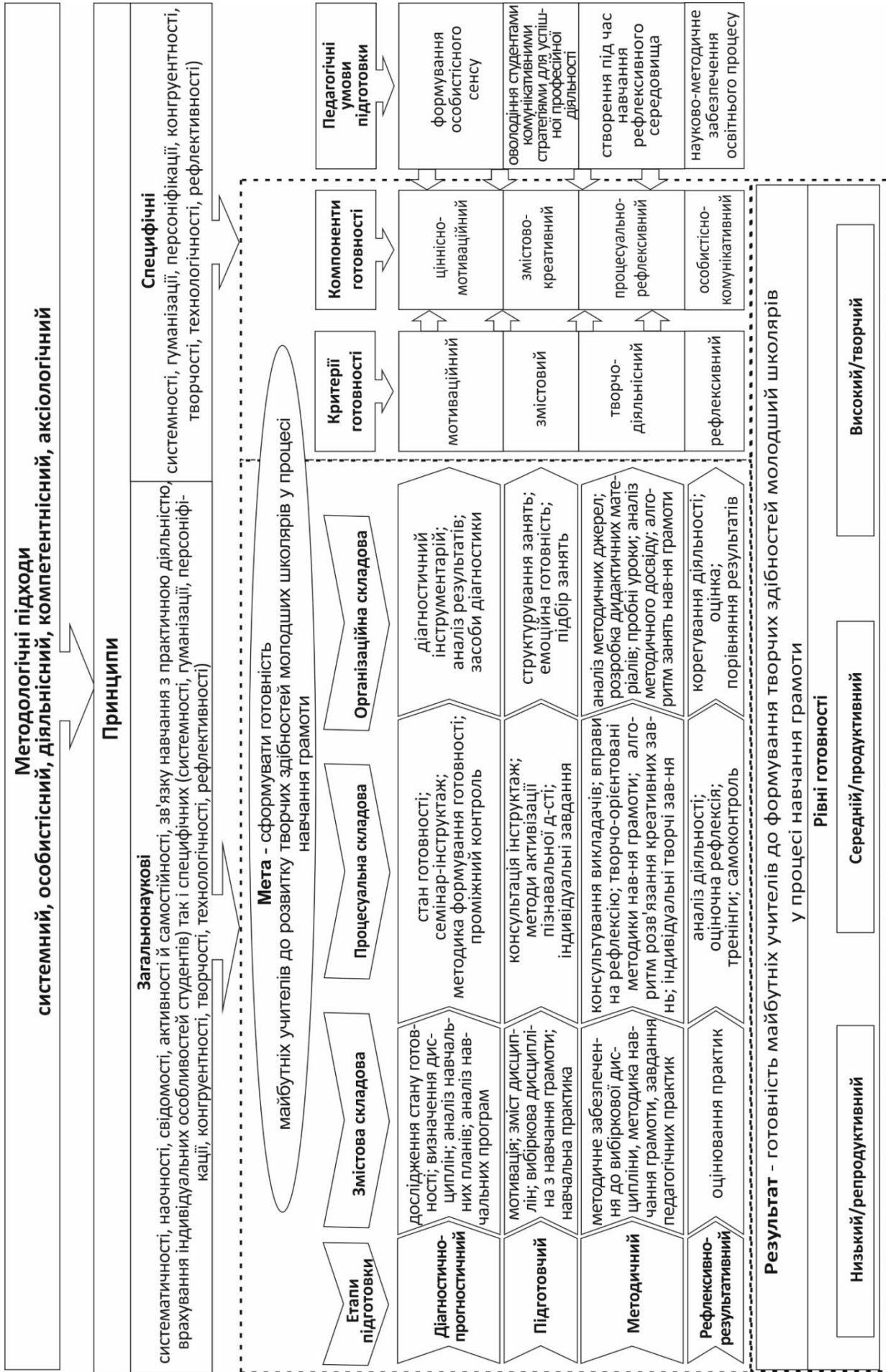

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти

До складових цієї моделі віднесено: теоретичні підходи до організації освітнього процесу; сукупність педагогічних умов, створення яких забезпечує результативність та ефективність формувального процесу; зміст навчальних дисциплін за системотвірної основи вибіркової навчальної дисципліни «Творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти»; форми, методи та засоби підготовки майбутніх учителів початкової школи, спрямовані на формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; компоненти та критерії готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів.

Обґрунтовано методологічні підходи, що лежать в основі такої моделі: системний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний. Компетентнісний підхід, який визначений як основний для підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів, дозволив наповнити змістову складову компонентів готовності моделі формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Ефективність реалізації поставлених завдань дослідження передбачає необхідність дотримання ряду принципів як загальнонаукових (систематичності, наочності, свідомості, активності й самостійності студентів у навчанні, зв'язку навчання з практичною діяльністю, врахування індивідуальних особливостей студентів), так і специфічних (системності, гуманізації, персоніфікації, конгруентності, творчості, технологічності, рефлексивності) для підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти.

Упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти забезпечило реалізацію кожного компонента досліджуваного феномена. Зокрема, розвиток ціннісно-мотиваційного компонента означеної готовності відбувався через формування у майбутніх учителів початкової школи особистісного інтересу до професійної діяльності та мотивації до формування творчих здібностей учнів. Розвитку змістово-креативного компонента досліджуваної готовності сприяло науково-методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності щодо формування творчих здібностей молодших школярів, активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Розвитку комунікативного компонента готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів сприяли навчально-виховна та педагогічні практики. Формування рефлексивного компонента досліджуваної готовності сприяло створення під час навчання рефлексивного середовища.

Функціональна складова моделі передбачала застосування тих форм організації, методів, засобів навчання, які найбільшою мірою сприяють підготовці майбутніх учителів до роботи з дітьми щодо формування в них творчих здібностей у процесі навчання грамоти.

Встановлено, що підготовка майбутніх учителів початкової школи найчастіше відбувається на лекційних, практичних, лабораторних заняттях, під час проходження практики, де є значні можливості для формування творчості, прояву творчих здібностей, визначення ступеня професійної готовності до формування творчих здібностей учнів.

Важливою умовою підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів визначено поєднання комплексної підготовки на основі базових дисциплін, що викладаються в закладі вищої освіти й спеціальної підготовки, основу якої складає вибіркова навчальна дисципліна «Творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти», що доповнює підготовку студента та дає змогу на виході з університету отримати кваліфікованого фахівця. Розроблена вибіркова навчальна дисципліна є системотвірною змістовою складовою моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів.

Зміст цієї дисципліни може оперативнo доповнюватися й поновлюватися, що дає можливість своєчасно ознайомлювати майбутніх фахівців з найновішими досягненнями науки і практики, поглиблювати й розширювати їхні професійні знання та вміння.

Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти впроваджувалася на базі педагогічних факультетів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцького педагогічного коледжу та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського протягом 2014 – 2018 років.

Для проведення експериментальної роботи нами було залучено контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи. Усього – 219 студентів, 111 з яких входили до контрольної групи, а 108 – експериментальної.

Навчання студентів у контрольних групах здійснювалось за традиційною системою навчання. Зі студентами експериментальних груп нами поетапно впроваджувалась розроблена модель формування досліджуваної готовності.

Експериментальна робота складалася з ряду етапів: діагностично-прогностичного, підготовчого, методичного, рефлексивно-результативного. Діагностично-прогностичний етап роботи було реалізовано під час констатувального експерименту, основне завдання якого полягало в тому, щоб вивчити стан сформованості компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів. Окрім того, на діагностично-прогностичному етапі експерименту ми визначали мету, завдання, форми, методи, прийоми та засоби підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Другий (підготовчий) етап був зорієнтований на формування мотивації студентів до навчання, обраного фаху, розвитку комунікативних навиків, рефлексивної діяльності. На третьому (методичному) етапі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих

здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти відбувалося вивчення методик викладання навчальних дисциплін у початковій школі. При викладанні методик навчання молодших школярів ми націлювали викладачів на важливість підготовки студентів до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти. Заключний (рефлексивно-результативний) етап передбачав узагальнення власних здобутків майбутніх учителів початкової школи, представлення своїх творчих доробків на студентських науково-практичних конференціях, круглих столах, написанні студентських наукових робіт, роботі проблемних груп.

Для оцінки ефективності розробленої моделі та методики її впровадження здійснено вимірювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти на формувальному етапі експерименту та порівняння їх з результатами констатувального етапу.

Для цього було використано ті ж методики (опитувальники, анкети й тести), що й на початку експериментальної роботи. Завдяки цьому була створена можливість порівняти кількісні дані до та після проведення експерименту з упровадження в процес професійної підготовки майбутніх учителів розробленої нами моделі, а також ми отримали змогу чітко відстежити динаміку змін у стані готовності студентів ЕГ та КГ до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти за встановленими критеріями та рівнями.

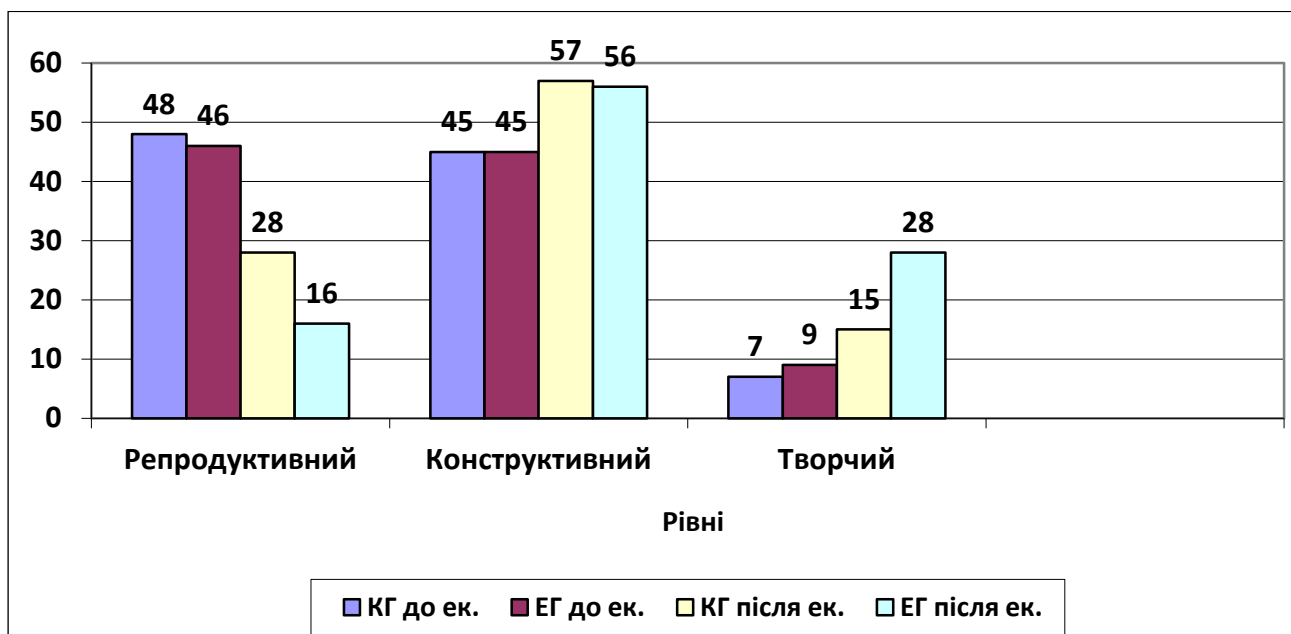

Рис. 2. Розподіл майбутніх учителів за рівнями готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти (%)

Представлені дані свідчать про те, що за визначеними критеріями готовність майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти в експериментальній групі зазнала суттєвих якісних

змін на всіх рівнях. У той же час студенти контрольної групи не змогли на основі традиційних методик досягнути високих результатів.

Метою експериментальної частини нашого дослідження було емпіричне підтвердження справедливості теоретичних результатів, тобто обґрунтування того, що запропонований нами педагогічний вплив ефективніший. Для цього показано, що, будучи застосованим до того ж об'єкту (до груп студентів), він дає кращі результати, ніж застосування традиційних педагогічних впливів. У цьому випадку експериментальна група порівнювалась із контрольною. Різницю ефектів педагогічних впливів обґрунтовано за допомогою критерію однорідності «хі-квадрат» (χ^2), який доводить суттєві розходження за всіма показниками рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти в контрольних та експериментальних групах, що підтверджує ефективність методики впровадження моделі формування означеної готовності.

Результати педагогічного експерименту засвідчили, що між студентами контрольних та експериментальних груп спостерігається суттєва відмінність за рівнями готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти: репродуктивний рівень у КГ приріст -20, у ЕГ відповідно -30; конструктивний рівень у КГ приріст +12, у ЕГ +11; творчий рівень у КГ приріст +8; у ЕГ +19. Таким чином, більшість студентів експериментальних груп піднялася на творчий рівень готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Отже, простежена динаміка формування готовності на початку і в кінці експерименту, яка значно зросла в експериментальній групі порівняно з контрольною, переконує, що розроблена модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти є ефективною.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано розв'язання наукової проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

1. В основі моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти лежать такі методологічні підходи до організації освітнього процесу, як: особистісний, діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, системний.

Ефективність підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти залежить від урахування як загальнонаукових, так і специфічних педагогічних принципів. Серед специфічних принципів виділяємо: системності (передбачає системну організацію процесу підготовки майбутніх педагогів до формування творчих здібностей молодших школярів з урахуванням мети, видів, функцій і засобів, ролей суб'єктів освітнього процесу, етичних норм педагогічних працівників), гуманізації (орієнтований на вибіркову активність студентів, можливість вибору у

самовираженні, самореалізації), персоніфікації (дозволяє створювати умови для самореалізації можливостей кожного студента у процесі навчання відповідно до поставленої мети), конгруентності (передбачає відповідність змодельованих у навчальному процесі дій реальній поведінці вчителів початкових класів у професійній сфері), творчості (активізує розвиток творчих здібностей майбутніх учителів та формує готовність розвивати ці здібності у своїх учнів), технологічності (створює педагогу можливість піднятися на рівень технолога, що управляє розвитком творчих здібностей учнів), рефлексивності (вбачається в індивідуально-особистісному усвідомленні і розробці власних способів у професійній діяльності, набутті осмисленої продуктивної активності в процесі формування творчих здібностей).

Готовність майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти ґрунтується на усвідомленні ними сучасного трактування творчих здібностей молодших школярів у процесі набуття ними основ грамоти. Визначено структуру готовності до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчальної діяльності: мотиваційний компонент (провідний критерій – мотиваційно-творча активність та спрямованість особистості); когнітивний компонент (провідний критерій – оригінальність, ефективність використання вказаних якостей для розв'язання навчальних та творчих завдань); рефлексивний компонент (провідний критерій – здатність до самокерування/самоуправління особистості в навчально-творчій діяльності); комунікативний компонент (провідний критерій – частота та рівень ефективності прояву якостей в колективній навчально-творчій діяльності); емоційно-вольовий компонент (провідний критерій – частота та ефективність застосування особистісних якостей). Обґрунтовано структуру творчих здібностей молодших школярів через призму трьох основних видів грамоти (мовної, іншомовної та комп'ютерної). Це дало можливість розробити структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

2. Аналіз змін, які відбуваються в сучасній освіті та відображені в ряді нормативних документів, дають підстави стверджувати, що питання формування творчих здібностей молодших школярів є одним із головних завдань сучасної української школи та буде успішним за дотримання компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходу до організації освітнього процесу.

Реалізація концепції Нової української школи потребує підготовки майбутніх учителів, здатних до творчого саморозвитку та розвитку творчої особистості учня. Аналіз ключових компетентностей майбутніх педагогів початкової школи, представлених у Державному стандарті початкової загальної освіти, дозволив нам розробити компоненти готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти та визначити їх критерії. У роботі визначено компетентності, які найбільше сприяють розвитку кожного із компонентів готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів.

Результати аналізу Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової загальної освіти, де констатується організація освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1 – 2 класи) та інтегровано-предметній основі у другому циклі (3 – 4 класи), дають можливість виділити та формувати творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти.

3. Визначено структуру готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, яка включає в себе компоненти (ціннісно-мотиваційний, змістово-креативний, процесуально-рефлексивний, особистісно-комунікативний), критерії та показники (мотиваційний – професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя, змістовий – предметні знання та знання теоретичних основ формування творчих здібностей молодших школярів, творчо-діяльнісний – володіння способами/засобами управління діяльністю з формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, рефлексивний – уміння аналізувати та оцінювати результати діяльності з формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти), рівні її сформованості (низький/репродуктивний, середній/конструктивний, високий/творчий).

За визначеними в дослідженні компонентами готовності виокремлено такі критерії сформованості досліджуваної готовності: мотиваційний, змістовий, творчо-діяльнісний та рефлексивний. Мотиваційний критерій визначає ступінь зацікавленості та бажання майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Змістовий критерій – характеризує рівень знань студентів-майбутніх учителів про змістово-процесуальну складову формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Творчо-діяльнісний критерій характеризує рівень умінь майбутніх учителів використовувати способи вирішення різноманітних педагогічних завдань у процесі формування творчих здібностей молодших школярів. Рефлексивний критерій визначає здатність до оцінки, самооцінки, та вдосконалення власних можливостей і здібностей. На етапі констатувального експерименту за кожним із виділених критеріїв виділено та описано 3 рівні готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти: репродуктивний/низький, конструктивний/середній та творчий/високий. Така інтерпретація рівнів носить як кількісну, так і змістову обумовленість.

Результати засвідчили переважно низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти за всіма критеріями. Визначено загальні показники рівнів сформованості означеної готовності (репродуктивний рівень – 44,8%, конструктивний рівень – 40,3%, творчий рівень – 14,9%). Отримані дані засвідчили необхідність цілеспрямованої педагогічної корекції за всіма показниками.

Цілісна єдність та сформованість виокремлених нами компонентів досліджуваної готовності забезпечується формуванням необхідного рівня

готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи в освітньому процесі.

4. Відповідно до компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти виділено педагогічні умови. Розвитку ціннісно-мотиваційного компоненту сприяє формування в майбутніх учителів початкових класів особистісного сенсу щодо професійної діяльності та мотивації до формування творчих здібностей учнів. Реалізація цієї умови можлива під час проходження майбутніми вчителями різних видів практики у процесі фахової підготовки, через власний приклад викладача, стимулювання студентів, організацію тренінгів з розвитку творчості майбутніх учителів початкових класів та виховної роботи із ними, використання форм і методів проведення навчальних занять, що імітують особливості майбутньої професійної діяльності. Формуванню змістово-креативного компонента сприяє науково-методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності щодо формування творчих здібностей молодших школярів, активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Використання під час навчання засобів ІК технологій сприяло проведенню інтерактивних занять, застосуванню комп'ютерних вправ, тестових програм, мультимедіа на заняттях. Реалізація цієї умови передбачала також включення в зміст підготовки майбутніх учителів початкових класів окремих навчальних дисциплін, тем, орієнтованих на формування творчих здібностей студентів та забезпечення їхньої готовності до формування творчих здібностей молодших школярів. Формування процесуально-рефлексивного компонента забезпечувало створення під час навчання рефлексивного середовища. Реалізація цієї умови відбувалася шляхом ведення студентами портфоліо під час практики та навчальних занять. Майбутній учитель, здатний до ефективної рефлексії, повинен уміти виходити за межі власного досвіду, бути відкритим новому досвіду, іншій людині, самому собі. Особистісно-комунікативний компонент готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів формується в результаті оволодіння студентами комунікативними стратегіями для успішної професійної діяльності. Реалізація виділеної нами умови відбувалась через використання професійних комунікативних ситуацій, які переносили студентів у реальні умови педагогічної діяльності в процесі теоретичної підготовки, презентації, дискусії, тренінги, зустрічі з педагогами-практиками

5. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, яку експериментально перевірено. До складових моделі віднесено: 1) теоретичні підходи (особистісний, діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, системний) та принципи (системності, гуманізації, персоніфікації, конгруентності, творчості, технологічності, рефлексивності) до організації освітнього процесу; 2) сукупність педагогічних умов, створення яких забезпечить результативність та ефективність формувального процесу (формування у майбутніх учителів початкової школи особистісного сенсу щодо професійної діяльності та мотивації до формування творчих здібностей учнів; науково-

методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності щодо формування творчих здібностей молодших школярів, активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; створення під час навчання рефлексивного середовища; оволодіння студентами комунікативними стратегіями для успішної професійної діяльності); 3) зміст навчальних дисциплін за системою вірної основи спецкурсу «Творчі здібності молодших школярів у процесі навчання грамоти»; 4) форми (лекції, практичні, лабораторні заняття), методи (дискусійний, метод рольових ігор, проєктів, використання мультимедійних/комп'ютерних технологій) та засоби підготовки майбутніх учителів початкової школи, спрямовані на формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти; 5) компоненти та критерії готовності майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

У реалізації моделі у студентів експериментальних груп відмічено позитивну динаміку у зміні рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти. За мотиваційним критерієм показники готовності зросли на 21,3% на творчому рівні та на 24,1% знизилась кількість студентів із репродуктивним рівнем. За змістовим критерієм кількість студентів із творчим рівнем сформованості готовності зросла на 26,3%, та на 37,3% зменшились показники репродуктивного рівня. За творчо-діяльнісним критерієм кількість студентів із творчим рівнем сформованості готовності зросла на 18,6%, а за репродуктивним рівнем зменшилась на 30,2%. Показники рефлексивного критерію зросли на 12,9% та зменшились на 25,9% відповідно. На основі порівняльного аналізу доведено ефективність розробленої нами моделі підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів у процесі навчання грамоти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих здібностей школярів у процесі навчання грамоти. Перспективними напрямками можуть стати аналогічні дослідження в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання учнів інших видів грамоти.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Лук'янчук М. В. Вплив асоціативного навчання на творчий розвиток учнів молодших класів. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: збірник наукових праць. 2014. Вип. 12. С. 135–139.

2. Лук'янчук М. В. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей у процесі навчання грамоти. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2014. Вип. 51. С. 137–142.

3. Лук'янчук М. В. Грамота чи грамотність: сучасні наукові підходи до тлумачення понять та їх еволюція. Науковий вісник Східноєвропейського

національного університету імені Лесі Українки. Сер. «Педагогічні науки». 2018. № 2 (375). С. 29–35.

4. Лук'янчук М. В. Структура творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний аспект. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. 2018. Вип. 54. С. 174–179.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях

5. Lukyanchuk M. Struktura gotowości przyszłych nauczycieli do rozwoju zdolności ucziow szkół podstawowych. Oświata i nauka bez granic. Nauka, oświata, prawo, zarządzanie. Wyższa szkoła informatyki i umiejętności. 2018. Nr. 1 (21). S. 151–166.

6. Husak P., Lukyanchuk M. Szkólenie nauczyciela do edukacji podstawowej. Oświata i nauka bez granic. Nauka, oświata, prawo, zarządzanie. Wyższa szkoła informatyki i umiejętności. 2018. Nr. 2 (22). S. 31–39.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Лук'янчук М. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів як педагогічна проблема у процесі асоціативного навчання. Academic science – problems and achievements III: Proceedings of the Conference. North Charleston, 21.02.2014. North Charleston, SC, USA: Create Space. 2014. Pp. 124–127.

8. Лук'янчук М. В. Вплив асоціативного навчання на творчий розвиток і соціальну адаптацію молодших школярів. Креативний розвиток і соціальна адаптація обдарованих дітей і молоді: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24-25 квітня 2014 року, м. Київ. 2014. С. 113–117.

9. Лук'янчук М. В. Теоретичні основи розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів (14 травня 2015 року). Луцьк, 2016. С. 238–242.

10. Лук'янчук М. В., Чапюк Ю. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів як педагогічна проблема у процесі асоціативного навчання іноземної мови. Міжкультурна компетентність у контексті вивчення іноземної мови : збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції, 14 квітня 2016 року. Луцьк, 2016. С. 107–110.

11. Лук'янчук М. В., Гусак Л. Є. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на уроках іноземної мови. Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 14.04.2016, м. Луцьк: Луцький педагогічний коледж. 2016. С. 217–221.

12. Лук'янчук М. В. Developing children's creativity. Актуальні проблеми педагогічної освіти : європейський і національний вимір: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (3–5 червня 2016 року). Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2016. С. 226–233.

АНОТАЦІЇ

Лук'янчук М. В. Підготовка майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2019.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Досліджено означену підготовку за умов впровадження Нової української школи та Державного стандарту початкової загальної освіти.

Розроблено та теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, у якій представлено діагностично-прогностичний, підготовчий, методичний та рефлексивно-результативний етапи її реалізації. До складових моделі віднесено: теоретичні підходи (особистісний, діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, системний), принципи (системності, гуманізації, персоніфікації, конгруентності, творчості, технологічності, рефлексивності); сукупність педагогічних умов, створення яких забезпечить результативність та ефективність формування процесу (формування в майбутніх учителів початкової школи особистісного сенсу щодо професійної діяльності та мотивації до формування творчих здібностей учнів; науково-методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності щодо формування творчих здібностей молодших школярів, активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; створення під час навчання рефлексивного середовища; оволодіння студентами комунікативними стратегіями для успішної професійної діяльності).

Визначено структуру готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти, яка включає в себе компоненти (ціннісно-мотиваційний, змістово-креативний, процесуально-рефлексивний, особистісно-комунікативний), критерії та показники (мотиваційний, змістовий, творчо-діяльнісний, рефлексивний), рівні її сформованості (низький/репродуктивний, середній/конструктивний, високий/творчий).

Ключові слова: підготовка, формування готовності, майбутні вчителі, творчі здібності, молодші школярі, навчання грамоти, компоненти готовності.

Лукьянчук М. В. Подготовка будущих учителей к формированию творческих способностей младших школьников в процессе обучения грамоте. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2019.

Диссертация посвящена актуальной проблеме подготовки будущих учителей к формированию творческих способностей младших школьников в процессе обучения грамоте. Исследовано указанную подготовку в условиях внедрения Новой украинской школы и Государственного стандарта начального общего образования.

Разработано и теоретически обосновано модель подготовки будущих учителей к формированию творческих способностей младших школьников в процессе обучения грамоте, в которой представлены диагностично-прогностический, подготовительный, методический и рефлексивно-результативный этапы ее реализации. К компонентам модели отнесены: теоретические подходы (личностный, деятельностный, компетентностный, аксиологический, системный), принципы (системности, гуманизации, персонификации, конгруэнтности, творчества, технологичности, рефлексивности) совокупность педагогических условий, создание которых обеспечивает результативность и эффективность формирующего процесса (формирование у будущих учителей начальной школы личностного смысла по профессиональной деятельности и мотивации к развитию творческих способностей учащихся, научно-методическое обеспечение образовательного процесса системой знаний и способов деятельности по развитию творческих способностей младших школьников, активизация познавательной деятельности студентов средствами информационно-коммуникационных технологий, создание при обучении рефлексивной среды; овладение студентами коммуникативными стратегиями для успешной профессиональной деятельности).

Определена структура готовности будущих учителей к формированию творческих способностей младших школьников в процессе обучения грамоте, которая включает в себя компоненты (ценностно-мотивационный, содержательно-креативный, процессуально-рефлексивный, личностно-коммуникативный), критерии (мотивационный, содержательный, творчески-деятельностный, рефлексивный), уровни ее сформированности (низкий/репродуктивный, средний/конструктивный, высокий/творческий).

Ключевые слова: подготовка, формирование готовности, будущие учителя, творческие способности, младшие школьники, обучение грамоте, компоненты готовности.

Lukianchuk M. V. Preparation of Future Teachers for the Formation of Junior Pupils' Creative Abilities in the Process of Teaching Literacy– Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis submitted for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education – National Pedagogical University named after N.P. Dragomanov, Kiev, 2019.

The dissertation is devoted to the actual issues of future teachers' pre-service training with a focus on developing their professional skills to form creative abilities of primary school children while teaching literacy. The specified training under conditions

of introduction of the New Ukrainian school and the State standard of elementary general education is investigated.

It is substantiated the model of future teachers' development for the formation of young learners' creative abilities in the process of teaching literacy, in which represents the diagnostic-prognostic, preparatory, methodical and reflective-effective stages of its implementation. The components of the model include: theoretical approaches (personal, activity, competency, axiological, systemic), principles (systemicity, humanization, personification, congruence, creativity, technology, reflexivity); a set of pedagogical conditions, the creation of which will ensure the effectiveness and efficiency of the formation process (formation of personal meaning in relation to professional activity and motivation to develop pupils' creative abilities in future primary school teachers; scientific and methodological provision of the educational process by a system of knowledge and methods of activity for the development of creative abilities of junior pupils, activization of cognitive activity of students by means of information and communication technologies; creation of reflexive environment during learning; mastering the students' communicative strategies for successful professional activities).

The structure of the future teachers' readiness for the formation of primary school children creative abilities in the process of teaching them literacy has been determined. This structure includes components (value-motivational, content-creative, procedural-reflexive, person-communicative), criteria and indicators (motivational, content, creative and activity, reflexive), levels of its formation (low/reproductive, medium/constructive, high/creative). The structure of creative abilities of junior schoolchildren is substantiated through the prism of three main types of literacy (linguistic, foreign language and computer). This made it possible to develop the structure of the future teachers' readiness for the formation of primary school children creative abilities in the process of teaching them literacy.

Further development has been achieved: the content-methodological provision of the preparation of future teachers for the formation of junior pupils' creative abilities in the process of teaching literacy in accordance with the concept of the New Ukrainian school; a methodology for vocational preparation of future primary school teachers in institutions of higher pedagogical education for the New Ukrainian school; content, forms and methods of organization of educational, independent and individual work, aimed at preparing future teachers of elementary school for the development of creative abilities of junior pupils in the process of teaching literacy; diagnostic methods of preparing future teachers of elementary school for the development of junior pupils' creative abilities in the process of teaching literacy in accordance with the new Ukrainian school.

Key words: preparation, formation of readiness, future teachers, creative abilities, junior pupils, literacy teaching, components of readiness.

Підписано до друку 11.02.2019 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 9. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65)